

Peter de Grootte op het Y bij het door hem gebouwde fregat.

A. Storck. *Tsaar Peter op het Y, bij het door hem gebouwde fregat „Peter en Paul”, voor de O.I. Compagnie.* Voorjaar van 1698. Doek. 88 bij 113 cM. Bruikleen van den Heer P. Smidt van Gelder Jr. Door: J. F. L. de Balbian Verster

In de vorige bladzijden hebben wij gezien hoe Peter, door bemiddeling van Nicolaas Witsen, in de gelegenheid werd gesteld om op de Compagnieswerf te werken. Uit een resolutie van Heeren Bewindhebbers der O. I. Compagnie, Kamer van Amsterdam, blijkt dat in een extra-ordinaire vergadering op 29 Augustus 1697 (dat was dus op den dag voorafgaande aan het feestmaal waar de beschikking aan Peter werd medegedeeld), namens het Groot Moscovisch Gezantschap, het verzoek werd overgebracht, dat ten behoeve van een “Hooge Personagie” (op het stuk is later in margine de naam Czaar Peter I geschreven), het huis van den baas op de lijnbaan zou worden ingeruimd, en bovendien, dat “een fregat van nieuw opgezet en aangebouwd zou worden, waar door hooggedachte personagie plaisir zou geschieden”. Op voorstel van hun medelid Mr. Nicolaas Witsen, hebben de aanwezige Bewindhebbers, - behalve Witsen: Mr. Johan Geelvinck, Polsbroek (Pieter de Graeff), Mr. Gerrit Hooft, Mr. Willem van Dam, Mr. Gaspar van Collen, Wynand Alstorpius (voor Groningen), Pieter Ranst Valckenier en Pieter de Witt, - goedgekeurd, dat het voor de Compagnie wenschelijk zou zijn, een fregat te bouwen ter lengte van bepaaldelijk 100 voeten.

Op grond van deze resolutie kon de zich noemende Pieterbaas op de werf naar hartelust aan het werk gaan. Witsen deed niets ten halve, want door hem werden ook personen aangewezen om den leergierigen vorst te onderrichten in alle zaken van de zeevaart. Voor den scheepsbouw waren dit Hendrik Jacobszoon Cardinaal en Jacob Jelleszoon van Rheenen, opperbazen van de Admiraliteitswerf, en Pieter Claeszoon Pool, baas van de Compagnieswerf. Zijn leermeester voor wiskunde en stuurmanskunst was Jan Albertszoon van Dam, kleinzoon en leerling van den vermaarden Dirk Rembrandszoon van Nierop, voor het sloopsteekenen Adam Silo, in zijn tijd een zeer ervaren en veelzijdig technicus. Bovendien kreeg de Tsaar onderricht in sterrekunde en hoogere wiskunde van een beroemd man met name Christiaan Hartzoeker, die op uitnodiging van de Amsterdamsche burgemeesters uit Rotterdam overkwam en daarvoor later van stadswege werd beloond. Deze is een der velen geweest die niet bezweek voor Peter's verzoek om met hem mee naar Rusland te gaan, en dit ondanks verleidelijke vooruitzichten.

In de eerste dagen werd de tafel van den Tsaar en de enkelen die op de werf bij hem bleven nog bediend door den kastelein van het Heeren Logement, maar dit vond Peter spoedig te omslachtig. Hij zou daarvoor zelf wel zorgen. Hij stond vroeg op en aan een tijd voor het middagmaal stoorde hij zich niet. Hij at eenvoudig als hij honger had. Dan stookte hij zelf een vuurtje en kookte zijn eigen pot. In het algemeen leefde hij geheel als een timmerman. In het jaar 1754 was er nog een geloofwaardig commandeur in leven, die verzekerde menigmaal den Tsaar, als werkman gekleed, aan het werk te hebben gezien. Als er iemand kwam om hem te spreken, dan ging hij wel met de bijl tusschen de beenen op de kromhouten zitten, maar als het wat lang duurde maakte hij er een eind aan, om den arbeid die hem was opgedragen, b.v. het bewerken van een stuk hout naar een mal of model, voort te zetten. Hij wilde liefst worden aangesproken en behandeld als Pieter Timmerman van Zaandam. Nog beter als men hem eenvoudig Pieterbaas noemde. Wanneer hij zijn werkmanskleeren droeg en men hem aansprak als “mijnheer” of nog erger, met “Uwe Majesteit”, dan keerde hij den spreker vierkant den rug toe.

Een hooggeplaatst personage - zoo luidt de aanteekening van den genoemden Noomen - was met bijzondere aanbeveling van het Loo (bedoeld is van den Koning-Stadhouder) expres naar Amsterdam gekomen om den Tsaar op de werf te zien werken. Deze groote heer (men weet niet of het de Hertog van Marlborough, dan wel Willem's boezemvriend Bentinck, graaf van Portland is geweest) slaagde in zijn wensch en hij nam den baas in vertrouwen, die hem beloofde den Tsaar met name te zullen aanwijzen. Het duurde niet lang of er kwamen eenige mannen voorbij die een zwaar stuk hout droegen. Toen zei de baas tot zeker iemand in de buurt: "Pieter Timmerman van Zaandam, waarom helpt gij die mannen niet?" De aangesprokene gehoorzaamde terstond, hij zette mede een schouder onder het stuk en hielp het versjouwten naar de plaats waar het moest wezen.

Peter stelde er een eer in, hard te werken en alles te leeren wat hem dienstig kon zijn. Toen hij nog maar een paar dagen op de werf was, kreeg hij een brief van den Patriarch van Rusland. In zijn antwoord schreef hij o.a., dat hij te Amsterdam gehoor gaf aan het woord Gods, tot Adam gesproken: "in het zweet Uws aangezichts zult gij uw brood eten".

Vier volle maanden verstreken en in het begin van het volgende jaar kon de baas van de werf aan zijn ijverigen leerling het volgende testimonium uitreiken:

ick onderschreven, Gerrit Claesz. Pool, Mr. Scheepstimmerman van de geoctroyeerde Oost Indisse Compagnie ter Kamer van Amsterdam certifieere en getuijge voor de waarheyt, dat Pieter Migaylof (zijnde ondert gevolg vant Groot Moscovisch Gesantdschap, en daer uijt onder die Gene die alhier tot Amsterdam op de Oost-indisse scheepstimmerwerf van den 30 Augustus 1697 tot op dato gelogieert en onder ons bestier getimmert heeft) hem de tyt van zyn edele verblyf alhier als een neerstig en kloeck timmerman heeft gedragen, zoo int sloeven, stoot houten toeleggen, afcrabben, voegen, hacken, slegten, braeuwen, schaven, boren, zagen, planken en stoethouten branden, en tgeen een goet, en heel deftig timmerman behoort te doen en heeft 1 fregat Pieter en Paul lang over 100 voet van 't begin af (aan de voorsteven aen stierboort) tot het byna klaer was helpen maken en dat niet Alleen maar is door Myn even daerenboven in de scheepsarchitecture en tekenkunst volkomen onderwezen, zoodat zyn Edele dezelve tot in de grond verstaet, en dat zoo verre als ons oerdeels tzelve kan werden gepractizeert. In teken der waerheyt heb ik dit met myn eygen hant onderteekent.

Actum in Amsterdam in onze ordinaire woonplaatse by de Oost-indisse werf den 15 Januari int jaer onzes heeren 1698.

(L.S.)

Gerrit Claesz. Pool

*Mr. Scheepstimmerman der E. E. geoctroyeerde Oost-indisse
Compagnie tot Amsterdam.*

Dit curieuse document heeft een merkwaardige geschiedenis. Het werd in het laatst van 1855 door een Russisch generaal gevonden in het archief van het Kreml (Kremlin) te Moskou. Hij liet er een afschrift van vervaardigen, door een Rus die er geen woord van verstond (en die het dus letter voor letter nateekende). De generaal zond het aan Ds. W. L. Welter, predikant bij het Nederlandsen gezantschap te St. Petersburg, in zijn tijd bekend door navorschingen in de Russische bibliotheken naar zaken betreffende Nederlandsche geschiedenis en letterkunde. Ds. Welter, na het afschrift van den Rus niet zonder moeite te hebben ontcijferd, zond op zijn beurt daarvan copie aan een vriend te Leiden met name L. J. F. Jansen, waarna deze het openbaar heeft gemaakt in de "Algemeene Konst en Letterbode", het bekende weekblad onder redactie van Bakhuizen van den Brink, Campbell e. a. Daar kan men het vinden in het nummer 5 van 2 Februari 1856.

Het getuigschrift is gedagteekend op 15 Januari. Drie dagen later is Peter naar Engeland vertrokken en daar is hij drie maanden gebleven. Niet onwaarschijnlijk dat het nieuwe fregat op een

der aldus aangewezen dagen, tusschen 15 en 18 Januari in dienst is gesteld, maar het kan ook later zijn geweest, zoodat het juiste tijdstip niet is aan te geven.

We zijn thans gekomen tot het fraaie schilderij dat hierbij is afgebeeld. Het fregat is op een meer bekende manier driemaal voorgesteld, opdat men het aan alle kanten zou kunnen bewonderen. Tweemaal is de spiegel toegewend, zoodat de naam van het vaartuig, “Piet en Paul”, is te lezen. De heiligen zijn uitgebeeld als Sinterklaasachtige mannen, die ieder de bekende attributen voeren, Petrus het boek, de sleutels en visschen, Paulus het zwaard en een boek.

Op den voorgrond ziet men een rijk versierd jachtje waarop de reeds beschreven Russische standaard wijd uitwaait. In dat vaartuig zitten verscheidene aanzienlijke personen, waarbij een figuur in een vreemde, vuurroode uniform met een muts, als de Tsaar zelf is aangewezen.

Het schilderij geeft onwedersprekelijk een voorstelling van het in dienst stellen van het nieuwe fregat op het Y. Op den achtergrond is in het wijkend verschieft de stad aangegeven.

Storck heeft ditzelfde geval althans nog eenmaal geschilderd. In een veiling bij Frederik Muller & Co., gehouden van 12 tot 18 Mei 1914, is een overeenkomstig schilderijtje (cat. nr. 554) te zien geweest. Het werd door een buitenlander gekocht. Hier was het fregat “Peter en Paul” slechts éénmaal afgebeeld, maar volmaakt op dezelfde wijze, ook wat de versiering van den spiegel betrof. Uit een kajuitsvenster keek een man met een roode muts, met wien blijkbaar de Tsaar was bedoeld. Ook hier lag op den voorgrond het jachtje met den Russischen standaard.

Bijzonderheden over de indienststelling van het, door Peter blijkens het getuigschrift vervaardigde fregat, ontbreken. Omtrent het vaartuig in dienst van de O. I. Compagnie valt in de opgaf der retourvloten alleen te lezen dat het op 14 Februari 1701 uit Batavia naar Patria vertrok; daarna komt het niet meer voor. In het zoogenaamde “Uitloopboekje” op het Rijksarchief te 's Gravenhage, staan slechts twee reizen vermeld met de volgende bijzonderheden:

I. *Peter en Paul*, lengte 100 lasten, koppen 70, getimmert 1697, schipper Claes Decker, uytgelopen 24 Oct. 1698 uijt Tessel, aen de Caep gekomen 8 Meert 1699, van de Caep vertrokken 9 July, op Batavia gearriveert . . . . geretourneert 10 Sept. 1701, schipper Claes Decker.

II. Wegens de secrete commissie, koppen 100, schipper Hendrick Matthysen, uijtgelopen 2 Nov. 1705, aen de Caep gekomen 20 Febr. 1707, van de Caep vertrokken 8 Maart 1707, tot Batavia 20 Maij 1707.

Komt niet terug.

Het heeft dus één heen- en weerreis gemaakt en is na de tweede uitreis, om onbekende redenen, niet meer in het moederland teruggekeerd. Dit was niet ongewoon, want dikwijls bleven schepen voor den dienst in de Indische wateren aangewezen.

Laat ons nog even terugkeeren tot de werf waarop Peter zoo geruimen tijd geheel volgens zijn wenschen had kunnen arbeiden. Het gebouwtje dat hem al dien tijd tot “logie en slaapkamer” heeft gediend, moet wel een bescheiden verblijf zijn geweest. De bekende D. C. Meijer Jr., een kenner bij uitnemendheid van de topographie van oud-Amsterdam, heeft de juiste plek aangewezen op een groote plaat van de Oostindische werf, voorkomende in Commelin’s stedebeschrijving. Daar is het afgebeeld aan de uiterste linkerkzijde tegen de lijnbaan aan. (“Het Amsterdamsche Czaar Peterhuisje”, *Eigen Haard*, 1897). Het kolossale Magazijn van de Compagnie op Kattenburg, bij de werf gelegen, is in 1822 ingestort en daarna is ook deze historische plek geheel in vergetelheid geraakt. Terecht heeft J. ter Gouw geschreven: “Het huisje te Zaandam is bij toeval bewaard gebleven en beroemd geworden; en bij toeval ook is het huis op de Oostindische werf te Amsterdam in vergetelheid geraakt, en eindelijk gesloopt zonder dat iemand er zich over bekommerde; maar het laatste had nog eens zooveel als 't eerste verdiend in waarde gehouden te worden”.

Al is Peter dus geruimen tijd op de werf gebleven, meer dan eenmaal is hij toch naar het geliefde Zaandam gezeild, waar trouwens eenige zijner volgelingen arbeidden en waar hij goede betrekkingen onderhield met den koopman Calf en met anderen. Verder werd zijn werk als timmerman onderbroken door verschillende uitstapjes, reeds in September naar Utrecht, waar hij de eerste ontmoeting had met den Stadhouders, in tegenwoordigheid van Nicolaas Witsen en van Le Fort. Op den 21sten van die maand werd een herhaling gegeven van het spiegelgevecht en de zeilpartij. Ook hierbij kwam hij weder in aanraking met den vice-admiraal Gillis Schey, wien hij in vollen ernst het voorstel deed om op schitterende voorwaarden in zijn dienst te treden. Dit aanbod werd echter niet aanvaard, waarna op aanbeveling van Schey, de equipagemeester bij de Amsterdamsche admiraliteit, Cornelis Cruys, voor den hoogen post werd benoemd. Deze bekwame man, die naar men aanneemt in Noorwegen uit Hollandsche ouders was geboren, is de grondlegger geworden van de Russische zeemacht. Met andere aanbiedingen had Peter evenmin succes. Groote belangstelling toonde hij voor het werk van Jan van der Heyden en zijn zoon, de bekende werktuigkundigen. Dikwijls vertoefde hij in hun fabriek in de Koestraat, maar geen van beiden heeft hij kunnen overhalen om hem naar Rusland te volgen. Toch is het aantal personen dat in verschillende diensten naar Moscovië is uitgegaan, naar men weet zeer groot geweest¹.

In het laatst van September heeft Peter, vergezeld van Witsen en enkele andere heeren, te water een tocht gemaakt naar Texel, waar hij een gedeelte van de Groenlandsche vloot zag aankomen, en tevens eenige schepen van de Indische retourvloot. (Ook hiervan bestaat een schilderij van Storck). Daarna eindelijk is hij met de Gezanten en een groot gevolg medegegaan naar Den Haag voor het officieele bezoek aan de Staten-Generaal en de onderhandelingen, die ten slotte weinig aan de hooggestemde verwachtingen van de Russen hebben beantwoord. Dit langdurige verblijf in Den Haag, waarbij Peter weder in zijn eenvoudige rol terugtrad, vormt een afzonderlijk onderwerp. Na zijn terugkeer te Amsterdam heeft hij zijn werk op de werf hervat, waarbij hij echter ter afwisseling in de stad rondging

---

¹ D. S. van Zuiden. “Bijdragen tot de kennis van de Hollandsch-Russische relaties in de 16^e - 18^e eeuw. Uit notarieele bronnen bijeengebracht”. Amst., Gebr. Binger, 1911.

en ook weder dikwijls naar Zaandam zeilde.

Het verblijf in Engeland, waarbij Peter voornamelijk op de werf te Deptford kon werken en veel met den Koning en met tal van groote Engelsche heeren in aanraking kwam, heeft geduurd tot den 7^{den} Mei. Intusschen hadden de leden van de Ambassade te Amsterdam en te Zaandam steeds nieuwe contracten gemaakt voor het aannemen van velerlei personeel, het aankopen van schepen en allerhande gereedschappen. Na een laatste bezoek aan Zaandam in het einde van Mei, is de Tsaar met de geheele Ambassade op den 3^{den} Juni 1698, thans zonder veel ceremonieel, uit ons land vertrokken.

Wij hebben gemeend hier althans een kort overzicht te moeten geven van Peter's eerste verblijf in Nederland. Bijna twintig jaar later, toen in de volheid van zijn macht, is hij nog eenmaal teruggekeerd naar het land dat beschouwd wordt als “de wieg van Rusland's grootheid”. Wij hebben ons moeten bepalen tot het verwijzen naar de voornaamste werken over het geheele verblijf, maar we kunnen thans nog aandacht vestigen op een bijzondere bron, welke naar wij meenen in onze historische litteratuur tot dusver onopgemerkt is gebleven.

In 1897 is te Moscou een prachtig boek verschenen onder den (hier vertaalden) titel: “Rusland in Holland in de jaren 1697 – 1698”. Dit als een jubileumsuitgaaf bedoelde werk — immers twee eeuwen na Peter's reis —, rijk uitgegeven met vele platen, was geschreven door M. A. Weniwitinoff, den directeur van het Roemjanzowski-Museum (genoemd naar den beroemden Rijkskanselier van Tsaar Alexander I en gevestigd in het groote gebouw dat eenmaal aan Menschikoff toebehoorde). Het sloot zich aan bij de voornaamste Russische werken over Peter, maar de auteur gaf met waardeering blijk ook de geschriften van de Scheltema's, het boek over Nicolaas Witsen door J. F. Gebhard Jr. en nog andere Nederlandsche werken, zorgvuldig te hebben geraadpleegd. In het bijzonder bracht hij lof aan het boekje van Meerman en daaraan wijdde hij een afzonderlijke bespreking. In zijn geheel moest het werk van Weniwitinoff vele voor ons nieuwe bijzonderheden bevatten, omdat de schrijver voor de eerste maal gebruik kon maken van het origineele verslag van de ambassade en van aantekeningen door aanzienlijke Russen die de reis hadden medegemaakt.

Zelfs het bestaan van dit boek zou hier te lande slechts bekend zijn geworden aan de enkelen die Russisch verstaan, maar een bekend kenner van het land en de taal, heeft er kort na de verschijning een aankondiging van gegeven².

Toch zouden wij zelfs door dat vrij uitvoerige artikel geen voldoende aanleiding vinden om melding te maken van een werk, dat voor ons een gesloten boek moet blijven, maar het geluk heeft gewild, dat dezelfde heer Weniwitinoff, als een der gedelegeerden van Rusland, heeft deelgenomen aan de eerste Vredesconferentie in Den Haag in 1899 en dat hij daar, in het Fransch, een voordracht heeft gehouden, getiteld: “Un jubilé diplomatique, le premier voyage de Pierre le Grand aux Pays-Bas en 1697—1698”. De tekst van die rede is afgedrukt in een officieele publicatie van de Conferentie³.

Hiermede hebben wij dus van den schrijver zelf een overzicht van zijn boek en dan nog wel van hetgeen naar zijn bevoegd oordeel voor ons land het meest opmerkenswaardig was. Rekening houdende met ons bestek, zullen wij nu aan de rede van Weniwitinoff enkele trekken ontleenen, in hoofdzaak voor zoover zij met het voorgaande in verband staan.

Bij het lezen over de manier waarop Peter met het gezantschap is meegegaan, heeft men allicht

---

² H. W. van der Mey “De groote Russische ambassade in Holland (1697—1698)”. In *De Nederlandsche Spectator*, 1898, bl. 175.

³ *Annales internationales d'Histoire. Congrès de la Haye*. No. 4, p. 143. De redactie schreef in een noot: “Nous nous faisons un devoir de déclarer que Son Excellence M. Wenevitinow avait l'intention de modifier et étendre le présent mémoire; mais empêché en ce moment par des voyages, nous publions sa communication telle qu'elle a été faite au Congrès de la Haye”.

gedacht aan een vorstelijke gril en zich herinnerd, hoe de groote Kalif Haroun al Râsjid vermomd in Bagdad rondging. De schrijver maakt echter duidelijk dat de Tsaar niet anders kon doen. Indien hij zich openlijk aan het hoofd van het gezantschap had gesteld, zou hij in strijd zijn gekomen met de heerschende opvattingen en de godsdienstige gevoelens, volgens welke de geheiligde Tsaar, anders dan in geval van oorlog, Rusland niet mocht verlaten. Daarom werd het met veel overleg zoodanig geregeld, dat hij in naam in de hoofdstad bleef. Een vertrouwd bojaar kreeg de bevoegdheden van een onderkoning, met het recht alle rapporten te ontvangen en besluiten te nemen in naam van den Tsaar en alsof deze zelf aanwezig was. Het volk heeft dus niet beter geweten of Peter troonde te Moskou. Een werkelijk incognito zou gevaarlijk zijn geweest, omdat de Tsaar dan wel eens had kunnen worden aangezien voor een knecht. Zulk een ongehoorde majesteitsschennis was onduldbaar. Om die redenen koos hij een nederigen schuilnaam, dien van Pieter Michaëloff en droeg hij de uniform van een subaltern officier van het Preobrajensky regiment. Met groote scherpzinnigheid had de Tsaar daarmee het moeilijke vraagstuk opgelost, op de eenig mogelijke wijze. Het zou ook wel goed zijn gegaan, wanneer hij maar niet soms plotseling uit zijn nederige rol en op den voorgrond was getreden. Daardoor zijn meer dan eenmaal moeilijkheden ontstaan.

De voorbereiding heeft drie maanden gevorderd. Men moest daarbij rekening houden met het verschil in landaard en in gebruiken. Evenals voor vroegere gezantschappen werden er strenge bepalingen gemaakt, om te verhinderen dat de Russen van minderen rang, zoodra zij van de harde tucht hunner directe chefs waren ontheven, uit den band sloegen door drinken, schandaal maken en het beledigen van vrouwen. In hun onbeschaafdheid was het begrip zindelijkheid hun totaal vreemd. In de voorschriften werden de bedienden o. a. vermaand om zich aan tafel behoorlijk te gedragen, zich niet te bedrinken en geen onfatsoenlijke taal uit te slaan. Die van den laagsten rang mochten niet eens in de eetzaal komen, men behoorde hen ergens achteraf te zetten, zoodat zij niet gezien werden. Bij het bezoek aan een hof mochten de onverbeterlijke drinkebroers en vechtersbazen in geen geval meegaan.

Toen het gezantschap eindelijk op 26 Augustus te Amsterdam was aangekomen, werd het officieele bezoek aan Den Haag telkens uitgesteld, als een gevolg van het sleepen der vredesonderhandelingen te Rijswijk. Maar te Amsterdam verveelden de Russen zich niet. Zij werden daar goed gelogeed en onthaald op allerlei rijke en vreemde vertooningen. De geschreven reisherinneringen staan vol naïeve opmerkingen over nooit geziene dingen als de kunsten van een gedresseerden olifant, verschillende liefdadige instellingen, tooneelvoorstellingen, feestmalen waar zwaar gedronken kon worden, en een bezoek aan den Hortus Medicus, letterlijk: een groententuin voor geneesmiddelen. Het waterfeest vooral was bijzonder. Daarbij heet het, dat Peter ook toen de uniform droeg van een officier van het Preobrajensky regiment. Bij een drinkgelag met de burgemeesters — zoo schreef een chroniqueur niet zonder trots — was de Tsaar de baas gebleven. De Russen zwierven overal door de stad en ook daar hadden zij alle gelegenheid om hun dorst te lesschen.

Op 27 September vertrokken bijna allen naar Den Haag en van dat verblijf geeft Weniwitinoff een lang verhaal. Hij beklagt Nicolaas Witsen, die veel had te stellen bij het regelen van het ingewikkelde ceremonieel. De Russen hadden hooge eischen en zij waren er op uit, om tegenover al de vreemde gezanten die nu in Den Haag vertoefden, niet achter te blijven en uit te blinken. Daarom spreidden zij nu den grootsten luister ten toon. Vóór de rijtuigen liepen met boog- en- pijlen gewapende Kalmukken, en de Kaukasische prins schitterde van Oostersche pracht. De politieke besprekingen waren lang en moeilijk. Ondanks al hun geslepenheid konden de Russen niets bereiken van wat zij hadden gehoopt, geen verbond met de Republiek en geen directe hulp van haar vloot. De Staten achtten zich gebonden door het pas te Rijswijk gesloten vredetractaat. Zij bepaalden zich tot eenige vage beloften. In de laatste bijeenkomst op 28 October wenschte de voorzitter, in zijn

plichtmatige afscheidstoespraak, Peter het grootste succes in zijn strijd tegen de Turken. Daarmee moest men zich vergenoegen. Hierna was er geen reden meer om in Den Haag te blijven. Op 1 November waren allen te Amsterdam terug. Alleen op 8 en 9 November is Peter met de gezanten en een klein gevolg weder in Den Haag geweest, voor een tweede onderhoud met den Stadhouder-Koning.

Sedert vele geslachten waren de Russen gewoon zich te vernederen voor de gevreesde Tartaren, die zij poogden te vermurwen door geschenken en handreikingen. Dit systeem was zoo ingeroest, dat zij er zich nog niet van konden losmaken bij de diplomatieke aanrakingen met de Westersche volken. Door de overwegende rol van den invloedrijken en bekwamen Le Fort, met wien Peter steeds vriendschappelijk te rade ging, werden deze en andere opvattingen wel verzacht en verbeterd, maar geheel ver dwenen waren ze toch niet. Dat blijkt uit hetgeen men leest over de geschenken die in Den Haag werden aangeboden. Zij bestonden uit pelswerk, bepaaldelijk sabelbont. Dit werd uit Siberië te Moskou aangevoerd in pakken van veertig stuks en zoo werd het bont ook bij de aanbieding omschreven. De vertegenwoordigers van de Republiek kregen ten geschenke: namens den Tsaar negen, van elk der drie gezanten twee “veertigpakken”, wat te zamen neerkwam op 6000 stukken sabelbont. Het kostbaarste pelswerk, dat van den Tsaar, kostte van 6 tot 10 roebels, of 30 tot 50 guldens, dat van mindere hoedanigheid, door de gezanten aangeboden, van 3 tot 6 roebels of 15 tot 20 guldens. De totale waarde beliep dus 4,100 roebels of 20,500 guldens.

Aan de Russen werden namens de Republiek gouden penningen aan gouden ketens overgereikt, twaalf in het geheel, en verschillend in zwaarte naar verhouding van ieders rang. Die voor de gezanten hadden een afdalende waarde van 7000, 6000 en 5000 guldens, die voor twee anderen 600 en 300, voor de drogmans 250 gulden, terwijl het overige aldus onderscheiden personeel, medaljes zonder keten kreeg ter waarde van 150 gulden het stuk. Deze eere- en herinneringsteekens, — welke toch wel niet als tegengeschenken waren bedoeld, — moeten totaal *f* 20,150 of 4000 roebels hebben gekost en dus evenveel als het pelswerk. De schrijver verzekert dat het ten strengste was verboden om de waarde der geschenken ruchtbaar te maken. Hij onderstelt daarom, dat er over en weer een geheime spionage aan het werk is geweest, anders hadden de Hollanders het gelijkwaardig bedrag niet zoo kunnen uitmikken. Wij zouden echter eenvoudig willen aannemen, dat door de handelsrelaties tusschen ons land met Rusland, het pelswerk ook hier te lande wel getaxeerd kon worden.

Na het verblijf in Den Haag is het gezantschap verder onafgebroken in Amsterdam gebleven. Toen Peter in de tweede helft van Januari naar Londen vertrok, gingen een aantal van de met hem bevriende militairen als vrijwilligers mee. De overigen hadden te Amsterdam genoeg te doen met het uitvoeren van al de bestellingen die Peter hen had opgedragen. Daarbij was weer Le Fort de bekwame leider. In het laatst van Maart moest de tweede gezant, Golowin, naar Engeland komen voor het sluiten van een tractaat in zake den invoer van tabak in Rusland. Dit was een nieuwigheid, want de Russen mochten op grond hunner godsdienstige voorschriften te voren niet rooken.

Volgens de orders van den Tsaar kochten de Russen te Amsterdam nuttige zaken, maar persoonlijk deden zij ook groote inkoop, waarbij allerlei weeldeartikelen, wapens, meubelen, huisraad, en kleeren naar de Europeesche mode. Een rijtuig kostte 450 guldens, gelijkstaande met 90 roebels, hetgeen weder bevestigd dat een roebel de waarde had van 5 Hollandsche guldens. Tegenover de wuftheid van zijn ondergeschikten, die o. a. ook een massa stoffen, kant, vaatwerk en wijn insloegen, gaf Peter zelf weer blijk van zijn eenvoudige leefwijze en zijn ernst. Zijn particuliere inkoop bestonden hoofdzakelijk uit wetenschappelijke instrumenten en nuttige gereedschappen. Met het talrijke personeel dat voor de aanstaande Russische zeemacht was aangeworven, ging alles wat was ingeslagen, aan boord van negen groote schepen, waarvan vier naar Archangel vertrokken en de vijf andere naar Narwa, toen nog Zweedsch en gelegen tegenover de plek waar St. Petersburg, de

toekomstige hoofdstad, zou worden gesticht.

In het begin van April begon het gezantschap zich gereed te maken voor het vertrek, maar dit werd uitgesteld omdat Peter eerst in Mei uit Engeland terugkeerde. In de laatste dagen van hun verblijf te Amsterdam kregen de Russen oneenigheid met de autoriteiten, wier gastvrijheid zij op zulk een zware proef hadden gesteld. Door een indiscretie in een courant, kwamen zij te weten dat de Engelsche regeering (onder den Koning-Stadhouder) bemiddeling had aangeboden aan den Duitschen keizer om vrede met de Turken te sluiten. Toen nu Witsen met enkele leden van de Vroedschap, in het Heeren Logement zijn afscheidsbezoek kwam brengen, maakten de Russen ruzie. Zij beklaagden zich over de onoprechtheid van de Republiek, die vriendschappelijke betrekkingen aanknoopte met hun vijanden, terwijl zij den Tsaar een overwinning op de Turken toewenschte! Het verschil werd wel gesust en voor het oogenblik ter zijde gezet, maar de hartelijkheid van het afscheid leed er toch schade door. De verstandhouding werd nu zelfs zeer slecht. Toen het gezantschap weer op Duitsch grondgebied was gekomen, stuurden enkele volgelingen een ernstige klacht aan Witsen over de slechte behandeling welke zij hadden ondergaan van den Hollandschen gelastigde, die hen tot aan de grens uitgeleide had gedaan. Zij hadden notabene onderweg zelf inkoop en eten moeten doen en als de kapitein van het jacht zich niet over hen had ontfermd, hadden zij honger moeten lijden. Dit wilden zij Witsen melden, opdat de Staten zouden weten hoe hun vertegenwoordiger zijn taak had opgevat. Blijkbaar had dit gewetenloos individu, als iemand die gewoon was te stelen, ten hunnen koste zijn zakken gespekt!

Dit enkele staaltje kan bewijzen welk een wanbegrip er onder de Russen heerschte omtrent de plichten der gastvrijheid, op welke zijzelf toch zoo groote inbreuk hadden gemaakt. In dit verband geeft de schrijver becijferingen over de kosten aan beide zijden. In het geheel heeft het gezantschap, van het vertrek uit Moskou tot dat uit ons land, 200.000 roebels of een miljoen gulden gekost. Bijna 23 pCt. diende voor materieel, bewapening en de overige uitrusting van leger en vloot. De persoonlijke uitgaven van Peter den Grooten beliepen niet meer dan 1800 roebels, terwijl zijn drie gezanten 3200 roebels hadden verteerd door inkoop, aan eten en vooral aan drinken. Totaal hebben de Russen 70 tot 80.000 roebels, of in ronde som een half miljoen gulden, in Holland besteed.

De schrijver is diep overtuigd, dat van hun kant de Hollandsche gastheeren alles hebben gedaan om deze wilden uit het Oosten goed te ontvangen en het hun aangenaam te maken. Bij het telkens zonder noodzaak uitgestelde verblijf, moesten de Staten Generaal herhaaldelijk nieuwe gelden beschikbaar stellen en waar het alles op neer moest komen, viel maar niet te ramen. Ten slotte is het totaal vastgesteld op 200,000 guldens, een bedrag dat ook door Le Fort in een brief aan een vriend in Zwitserland wordt vermeld. Weniwitinoff vindt het menschelijk en begrijpelijk, dat er in Amsterdam een algemeene opluchting was toen men daar de heeren was kwijt geraakt. Intusschen, de invloed van het langdurig verblijf is voor de toekomst van Rusland groot geweest en heeft zichtbare teekenen achtergelaten. Het plan voor St. Petersburg vertoonde een tamelijk getrouwe copie van de grachten en de werven te Amsterdam. Het eerste etablissement voor den bouw van de Oostzeevloot kreeg den naam van *Nieuw Holland* en die naam is voor een geheele buurt in St. Petersburg (de stad heette dan Petrograd, Leningrad, of nog anders) blijven bestaan.

Dit artikel werd eerder geplaatst in het "Jaarverslag van het Nederlandsch Historisch Scheepvaartmuseum te Amsterdam 1923".